

CUMA HUTBESİNİN ARAPÇA OKUNMASININ HİKMETLERİ

Vehbi KARA¹

Öz

Cuma hutbesi, nazari ve siyasi veya İslam'ın detay konularının okunduğu bir makam değildir. İhtar, ikaz yeridir. İhtar ve ikaz içinse tafsil ve izaha çok fazla ihtiyaç yoktur. Kısa ve öz bir şekilde okunması ve anlaşılması yeterlidir.

Hutbenin en etkili yolu ise; ayet ve hadislerin orijinal şekli ile yani Arapça zikredilmesidir. Bu sebeple cuma hutbelerinde ayet ve hadislerin zikredilmesi yeterli görülmüştür. Bunun dışında yapılan izah ve açıklamalar İslam âlimleri tarafından uygun görülmemiştir. Hatta İslam'ın temel şartlarının ihtar ve ikazı dışında yapılan hutbeleri bidat olarak görenler dahi vardır.

Anahtar Kelimeler

Hutbe, namaz, ihtar, ikaz

THE WISDOM OF PREACHING THE FRIDAY SERMON IN ARABIC

Abstract

Jumu'ah/friday khutbah/sermon is neither a place where the detailed subjects of Islam are discussed nor doctrinaire and political. It is to notice and to warn. And, to notice and warn, there is not much need for details and explanation. Short and concise reciting and understanding is sufficient.

The most effective way to recite khutbah is; to read the original form of verses and hadiths in Arabic. For this reason, it is considered sufficient to mention the verses and hadiths in Jumu'ah khutbahs. Other explanations were not favoured by Islamic scholars. There are even those who consider the khutbahs recited other than the basic commands of Islam as bidat.

Key Words

Khutbah, prayer, noticing, warning

1 Dr., İstanbul (vehbikara1@hotmail.com)

Gönderim Tarihi: 15.09.2019, Kabul Tarihi: 15.10.2019

Giriş

Cuma hutbesinin önemi hakkında ayet ve hadisler bulunmaktadır. Bunun Arapça olması hususunda Bediüzzaman Said Nursi'nin görüşleri çok açık ve belirleyicidir. Eserlerinde bu hususu dile getirmiş, Kur'an terminolojisinin öneminden bahsetmiştir.

Ülkemizde maalesef namaz konusunda çok büyük bir duyarsızlık vardır. Halkımızın büyük çoğunluğu beş vakit zamanda farz olan namazın önemini idrak edememektedir. Cuma hutbelerinde namaz konusunda ihtar ve ikaz vazifesini yapan hatipler ne yazık ki bu önemli ibadetin gereğinin yapılması hususunda etkili olamamaktadır. Hutbelerin Arapça okunduğu takdirde daha etkili olacağı, özellikle Arap ülkelerine benzer şekilde namaz kılma oranlarının yükseleceği düşünülmektedir.

Medine'ye hicretten sonra cuma ve bayram namazlarında hutbe okunması günümüze kadar süregelen önemli bir vecibedir. Yüzyıllar boyunca Müslüman ülkelerde, cemaatle yani topluca kılınan bu namazlarda hutbelerin Arapça okunması bir gelenek halini almıştır.

Hutbelerin Türkçe okunması Osmanlı devletinin son döneminde gündeme gelmiş bir konudur. Bediüzzaman Said Nursi "İlahi hükümlerin tebliğ makamı" olduğu için hutbenin Arapça okunması gerektiğini söylemiştir. Bu konuda Cumhuriyet döneminde de ısrarcı olmuş, eserlerinde sık sık yer vermiştir.

Şafililer, Malikiler, Hanbelîler ve Hanefîlerden Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre hutbenin Arapça okunması gerekir. Bazı Hanefî âlimler ise hutbenin Arapçadan başka bir dille okunmasına cevaz vermiştir. Bu durum istisnai olup belirli şartlar altında uygun görülmüştür. Fakat hutbenin Arapça okunması hususunda neredeyse bütün İslam âlimleri müttefiktir.

Hutbenin Türkçe Okunma Tarihi

Osmanlı devletinde ilk defa hutbenin ne zaman okunduğuna dair farklı tarihlerle işaret edilse de bu konuda gazetelerde çıkan haberlerden bazı sonuçlara varmak mümkündür. Ali Suavi 1870'te *Ulum* gazetesinde yazdığı "Zamane Hutbesi" başlıklı bir makalesinde bu konuya dikkat çekmiştir.

Muallim Naci ise *Medrese Hatıraları*'nda hutbelerin sonunda okunan Nahl suresinin 90. ayetini aktararak "Şu makaleyi yazmakla her cuma günü hutbe dinleyip hatibin en sonra ne dediğini olsun anlamak arzusunda bulunan ihvan-ı dine küçük bir hizmet arz etmiş olmaktan" bahsetmiştir.

Hutbeler konusunda dikkat çeken önemli bir girişimi ise Omsklu Niyazi Mehmet Süleymanof yapmıştır. Kendi okuduğu hutbelerden oluşan *Türkî Hutbeler* adlı kitabını Orenburg'daki Vakit Matbaası'nda 1910'da iki cilt hâlinde bastırmıştır. Rusya Müslümanları arasında bu hutbeler büyük yankı uyandırmış ve Osmanlı basınına da konu olmuştur.

Osmanlı devletinde Dr. Mefail Hızlı'nın belirttiğine göre 1911'de Bursa'da ilk kez bir Cuma hutbesi Türkçe okunmuştur. Hüdâvendigâr Camii'nde hatip önce hutbeyi Arapça olarak aktarmış, daha sonra öğüt-nasihât kısımlarını Türkçe olarak cemaate anlatmıştır.

Bu olay hutbeyi veren hatip tarafından kaleme alınarak Sırat-ı Müstakim mecmuasında yayımlanmıştır. Bu bilgiye göre daha eski veya başka bir tarihi kayıt-vesika ortaya çıkana kadar bu uygulama bir ilk olma özelliği taşımaktadır.

Bu konudaki bir başka bilgi ise Hasan Basri Çantay'ın *Karasi* gazetesinin 20-124, 12 Zilkade 1334/10 Eylül 1916 tarihli nüshasında "Güzel bir hutbe" başlıklı makale-haberde yer almaktadır. Haberde "Haber aldığımızı göre geçen cuma, (Balıkesir) İbrahim Bey Camii-i Şerifinde Hafız İsmail Efendi Arapça hutbeyi müteakib olarak, hem de gayet selis ve açık bir lisan ile vaz u nasihatte bulunmuş" denilerek Türkçe nasihat kısımlarının kabul görüp yayılmasında büyük faydalar olacağı ifade edilmiştir.

Ne kadar devam ettirildiği konusunda kesin bir bilgi bulunmayan Türkçe hutbe iradının örneklerinden birisi de Cumhuriyet'in ilanı öncesinde, 24 Kasım 1922'de İstanbul Fatih Camii'nde Ayet-Hadis, Allah'a övgü, Peygambere de dua kısımları hariç; Kırşehir Milletvekili Müfit Kurutluoğlu tarafından yapılmıştı.

Cumhuriyet'in ilanından sonra ise yaygınlaştırılması hedeflenen Türkçe hutbe okunması teşebbüsleri sürmüş ve bu konudaki ilk resmi faaliyet 1927'de Diyanet İşleri Reisi Rifat Börekçi'nin imzasıyla yürürlüğe giren talimatla olmuştur. Bu talimatla hutbelerin ayet ve hadis metinleri dışında kalan bölümlerinin Türkçe okunması istenmiştir.

Bütün bu gayretlere karşı Bediüzzaman çeşitli eserlerinde hutbenin Arapça okunması gerektiğine işaret etmiştir. Hubab isimli eserinde şöyle ifade etmiştir:

"Meselâ bazı gafiller hutbenin Türkçe okunmasını istihsan ediyorlar ki halkın bilhassa siyasî ahvalden haberleri olsun. Hâlbuki bu gibi ahval-i siyasiye yalandan, hileden, şeytanî fikirlerden hâli değildir. Hutbe makamı ise ahkâm-ı İlâhiyenin tebliği için ittihaz edilmiş bir makamdır."²

2 Bediüzzaman Said Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, trc., Abdülmecid Nursi (İstanbul: Yeni Asya, 1994), 78.

Bediüzzaman'ın bu şekildeki ifadelerine Cumhuriyet döneminden sonra da rastlamak mümkündür. Bu konuda oldukça ısrarlı olduğu eserlerinden anlaşılmaktadır.

1932'nin Ramazan ayından itibaren uygulamaya konulan "dinde reform, ibadetin Türkçeleştirilmesi" girişimleriyle birlikte Ocak'ta ilk prova Dolmabahçe Sarayı'nda yapılmıştır. Cumhurbaşkanının emriyle Hafız Yaşar Okur ilk Türkçe Kur'an'ı Yerebatan Camii'nde okumuş ve bunu Fatih Camii'ndeki Türkçe ezan takip etmiştir.

Bazı kaynaklarda geçtiği şekliyle "Türkçe Hutbe" de 5 Şubat 1932 günü İstanbul Süleymaniye Camii'nde okunmuştur. Sadeddin Kaynak'ın bu konudaki ifadeleri şu şekildedir:

"Fatih Camii'nde ilk defa olarak Türkçe Kur'an okudum. Bunu müteakip, Türkçe hutbeye sıra gelmişti. Cumhurbaşkanı: 'Haydi bakalım. Türkçe hutbeyi de Süleymaniye Camii'nde mukabele oku! Amma okuyacağımı önce tertip et, bir göreyim' dedi. Yazdım verdim. Beğendi. Fakat: 'Paşam, bende hitabet kabiliyeti yok. Bu başka iş, hafızlığa benzemez' dedim. 'Zarar yok, tecrübe edelim' buyurdu. Bunun üzerine tekrar sordum: 'Hutbeye çıkarken sarık saracak mıyım?' 'Hayır, sarığı bırak... Benim gibi başı açık ve fraklı!' Ne diyeyim inkılâp yapılıyor, peki dedim. O gün hınca hınç dolmuş Süleymaniye Camii'nde cemaat arasına karışmış yüz elli de sivil polis vardı. Bu tedbirin isabetli olduğu çok geçmeden anlaşıldı. Ben Türkçe hutbeyi okur okumaz, kalabalık arasından bilahare Arap olduğu anlaşılan biri sesini yükselterek: Bu namaz olmadı, diye bağırды"³ demiştir.

Bu aktarılan bilgiler ve Türkçe Hutbe *Akşam* gazetesinin 4788 numaralı ve 6 Ocak 1932 tarihli nüshasında şöyle geçmektedir:⁴

"Dün Süleymaniye Camii'nde ilk defa olarak tamamıyla Türkçe hutbe okunmuştur. Süleymaniye Camii Türkçe hutbe dinlemek isteyen binlerce kişi ile dolmuştu. Kalabalıktan camiye girmeğe muvaffak olamayanlar karın altında dışarıda bekliyorlardı. On bin kişi kadar alacağı tahmin edilen Süleymaniye Camii'nde dün en aşağı 20 bin kişi vardı, beş bin kişi kadar da dışarıda bekliyordu. İç ve dış ezanlar okunduktan sonra Hafız Sadeddin Bey minbere çıkmış ve: 'Ey cemaat!' başlangıcı ile hutbesini okumuştur. Hafız Sadeddin Bey hutbe arasında geçen bütün duaları da gene Türkçe olarak okumuştur. Hutbe esnasında ve hutbe bittikten sonra güzel sesli birçok hafızlar (Türkçe) tekbirler getirmişlerdir"⁵ satırlarıyla yer almıştır.

3 Diyanet İşleri Reisliği, *Türkçe Hutbe*, İkinci Tab (İstanbul, Evkaf Matbaası, 1928/1346).

4 H. Mustafa Sarı, *Türkçe Hitabet ve Tanrı Kavramı Üzerine* (Balıkesir: 2013).

5 Ahmet Kabaklı, *Temellerin Duruşması* (İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 1992).

Bu bilgiler oldukça mübalağalıdır. Ayrıca 1911 ve 1922’de Türkçe hutbe okunduğu ve 1928’de ikinci baskısı yapılan Diyanet İşleri Reisliğinin hazırladığı *Türkçe Hutbe* isimli kitap göz önüne alınacak olursa bazı kaynaklarda ve özellikle de internette yer aldığı şekliyle “ilk Türkçe hutbenin 5 Şubat 1932’de Süleymaniye Camii’nde okunduğu” bilgisi doğru değildir. Bununla birlikte geçmişteki uygulamaların aksine “ayet”, “hadis-i şerifler”, “Allah’ı medh ü sena”, “Peygambere salat ü selam” ve “dualar”ın da yani Rifat Börekçi’nin ifadesiyle “hutbelerin ‘zirkullah’, salat ü selam gibi, erkanı müstemil olan ve lisan-ı dini olan Arabi ile eda edilen erkan-ı hutbe” kısmının da bütün olarak Türkçe okunmuş olması açısından ilk olduğunu söylemek mümkündür.⁶

Hutbenin Arapça Okunmasının Hikmetleri

Cuma hutbesinin makamı ihtar ve ikaz yeri olmasındandır. Yoksa nazari ve siyasi veya dinin detay konularının talim edildiği bir makam, mevkiî değildir. Öncelikle bu hususun dikkatlice anlaşılması gereklidir.

İhtar ve ikazda da tafsil ve izaha ihtiyaç hasıl olmaz, kısa ve öz bir şekilde okuması ve anlaşılması esastır. En etkili ve hülasa ifade ise ayet ve hadislerin orijinal şekliyle yani Arapça zikredilmesidir.

Bu sebeple cuma hutbelerinde ayet ve hadislerin zikredilmesi kâfi görülmektedir. Bunun dışında yapılan izahlar, açıklamalar çok da makbul değildir. Hatta bidat olarak gören insanlar dahi mevcuttur.

Bu konuda dikkatli olunması gereklidir. Zira bid’atın olması cuma namazının sıhhatine zarar vermez, sadece sevabını azaltır. Cuma namazında hutbede lüzumsuz dünya işlerinin okunmasını bahane ederek cuma namazı terk edilemez. Hadislerde bu konuya dikkat çekilerek cuma namazının önemi zikredilmiştir.

Örneğin “Birtakım insanlar ya cuma namazını terk etmeyi bırakırlar yahut da Allah onların kalplerini mühürler, artık gafillerden olurlar”⁷ ve “Her kim önemsemediği için üç cumayı terk ederse Allah onun kalbini mühürler.”⁸

Cuma hutbesinin Arapça okunmasının hikmetlerini anlamak için ilk aklımıza gelen hususlardan birkaç tanesini şu şekilde sıralayabiliriz.⁹ Elbette bunun daha birçok hikmeti vardır sadece bu maddeler kâfi bir izahı vermez:

6 Emre Gül, “İlk Türkçe hutbe bundan 82 yıl önce okunmuştu” 15 Ekim 2019 tarihinde erişildi. <https://www.dunyabulteni.net/tarihten-olaylar/ilk-turkce-hutbe-bundan-82-yil-once-okunmustu-h288420.html>

7 Müslim, Cuma, 40.

8 Ebu Davut, Salat, 212.

9 Vehbi Kara, “Cuma Hutbesi Niçin Arapça Okunmalıdır”, *Yeni Akit*, 23 Ağustos 2019.

• Cuma hutbesi İslam âleminin bir şiarı bir sembolüdür. Ümmetin ortak bir parolası hükmündedir. Tıpkı ezan ve kamet gibi, ümmetin ve dinin dili de Arapça olunca, Arapça okunması ümmet arasında birlik için elzemdir.

• Cuma hutbesi dinin zaruri ve muhkem olan meselelerinin ihtar ve ikaz edildiği bir makamdır. Yoksa nazari ve teferruatın talim ve ders verildiği bir makam değildir. Bu yüzden Allah kelamıyla yapılan ihtar ve ikaz Türkçe veya başka bir dilde yapılan vaazdan daha etkili ve müessirdir.

• Dinin teferruat ve nazariyatını insanlar on beş, yirmi dakikalık cuma hutbesinden öğrenemez. Onların talimi ve öğrenilmesi başka vasıtalara verilmiştir. Medrese ve okullar gibi.

• Allah'ın bir kelimesindeki haşmet ve müessiriyet insanların bir kitabına bedeldir. Bu yüzden zikir ve ihtar makamı olan hutbede Allah ve Resulünün (asm) kelamını okumak daha manidardır.

• Müslümanların hutbede okunan ayet ve hadislerin mealini öğrenmesi zor değildir. Kısacık dünya hayatı için yüzlerce, binlerce kelime ezberleyen, öğrenen adam ebedi hayatının lazımı olan ayet ve hadislerin mealini öğrenmemesi mazeret değildir. Bizim tembelliğimiz ve keyfimiz için ibadetin şekli değiştirilemez, manası bozulamaz. Kaldı ki hutbe de namaz gibi bir ibadettir, yoksa vaaz ve talim makamı değildir.

• Arap dilinin farkı; çok zengin ve cami bir dil olmasıdır. Aynı zamanda belîğ ve fasih bir dildir. Dünya dilleri içinde hiçbir dil zenginlik ve beyan keskinliğinde Arapçaya yetişemiyor. Bunu dil bilimcileri kati delilleriyle ispat ediyorlar. Mesela Türkçede yüz bin kelime varsa Arapçada milyonu geçiyor. Gramer açısından da Arapça çok zengin bir dildir. En önemli unsur da Kuran'ın orijinal dili olması, Allah'ın iradesi ile seçilmiş olmasıdır.

Bediüzzaman Said Nursi'nin Hutbenin Arapça Okunması Konusundaki Görüşleri

Lemaat isimli eserinde konuya açıklık getiren Bediüzzaman şöyle ifade etmektedir:

“Kur'ân âyine ister, vekil istemez. Ümmetteki cumhuru, hem avamın umumu, burhandan ziyade mehazdaki kudsiyet şevk-i itaat verir, sevk eder imtisale. Şeriat, yüzde doksanı müsellemtât-ı şer'i, zaruriyât-ı dinî birer elmas sütundur. İctihâdî, hilâfî, fer'î olan mesâil, yüzde ancak on olur. Doksan elmas sütunu, on altının sahibi. Kesesine koyamaz, ona tâbi kılamaz. Elmasların madeni Kur'ân ve hem hadistir. Onun malı oradan

her zaman istemeli. Kitaplar, içtihadlar Kur'ân'ın âyinesi yahut dürbün olmalı. Gölge, vekil istemez o Şems-i Mu'cizbeyan.”¹⁰

Mehazın kutsiyeti çok önemlidir. Bu nedenle Allah'ın emirlerine itaat mümkün olur. Aksi takdirde günümüzde olduğu gibi cuma hutbelerinin Türkçe okunması insanları etkilemek bir yana hutbe esnasında uyuklamasına yol açmaktadır. Özellikle namaz konusunda ülkemizde yaşanan olumsuz durumun bu açıdan ele alınması gereklidir.

Bu konudaki bir başka eserinde çok veciz bir şekilde şu ifadelerle rastlamak mümkündür:

“Sual: Avâm-ı nâs Arabîden haberdar değildir, fehmedemez. Cevap: Avâm-ı nâs, zaruriyat ve müsellemat-ı diniyeye muhtaçtır. Ve hutbe makamı da bu gibi hükümlerin tebliği içindir. Bu hükümler kisve-i Arabiye içinde tafsilten değilse de icmâlen avâm-ı nâsa malûm ve mâruftur. Maahaza lisan-ı Arabta bulunan şehâmet, yükseklik, meziyet, satvet diğer lisanlarda yoktur.”¹¹

Her hükmün vücuda gelmesi bir illete binaen olduğu gibi bir maslahata da tabidir. Fakat maslahat yani faydalı olması illet olmasını gerektirmez. Belki sadece tercih edilmesi için bir sebeptir.

Günümüzde insanlar dünya üzerinde yoğunlaşmış ve ahireti unutmışlardır. Hâl-buki dünyadaki maslahatlar, güzel işler ahirete vesile olması yüzünden önemlidir. Yoksa sadece dünyaya nazar etmek, sonsuz hayatı düşünmemek gafletten başka bir şey değildir.

Arapça ibareler insanı daha fazla etkilemekte ve ibadetlerin yapılmasında daha çok etkili olmaktadır. Bu konuda Lemaat isimli eserinde Bediüzzaman şöyle demektedir:

“Tâlim-i nazariyattan ziyade tezkir-i müsellemtâta ihtiyaç var. Zaruriyât-ı dinî, müsellemtât-ı şer'î, kulûblerde hâsıldır, ihtar ile huzuru, tezkir ile şuru. Matlup da hâsil olur. İbare-i Arabî daha ulvî ediyor tezkiri, hem ihtarı. Onun için cumada hutbe-i Arabiye, zaruriyâtı ihtar, müsellemtâtı tezkir, maalkifâye olur onun tarz-ı tezkiri. Nazariyâtı tâlim onda maksud değildir. Hem İslâm'ın vicdanî simasında şu Arabî ibare bir nakş-ı vahdettir; kabul etmez teksiri.”¹²

10 Bediüzzaman Said Nursi, *Sözler* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016), 872.

11 Bediüzzaman Said Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, trc., Abdülmecid Nursi (İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 1994), 79.

12 Nursi, *Sözler*, 825.

Bu konuda İslam âlimlerinin ve özellikle de Bediüzzaman'ın ifadeleri çok önemlidir. İşte hutbenin Arapça olmasının hikmetlerinden sadece birkaç tanesini yukarıda ifade ettik. Hâlbuki daha birçok madde dahi sayılabilir.

Salat, savm, tevhid, nübüvvet gibi temel İslami kavramları bilmeyen insanların Müslüman olduklarından söz etmesi kendisini kandırmaktan başka bir şey değildir.

Gayrimüslimler gibi yaşayıp ölen birisinin imanla dirilmesi çok zordur. Unutmamak gerekir ki hadiste “Nasıl yaşarsanız öyle ölür ve nasıl ölürseniz öyle dirilirsiniz”¹³ denilmektedir. Ruz-i mahşerde Allah'ın huzuruna vardığımızda nasıl yaşamış isek aynı şekilde diriltileceğimizi unutmamamız lazımdır.

Bu konuda yani bazı dini terimlerin Arapça orijinalinden öğrenilmesinin zorluğuna dair Bediüzzaman'a “Biz Türk milletindeniz, Arapça bilmiyoruz; bu yüzden Kur'an'ın lafızlarını Türkçeye tercüme edelim, yani ibadet dilimiz Türkçe olsun ki ibadetlerimizi rahatla yapalım” şeklinde sorular sorulmuştur.¹⁴ Bu suallere Bediüzzaman şöyle cevap vermektedir:

“Bazı ehl-i tahkik derler ki: ‘Elfâz-ı Kur’âniye ve zikriye ve sair tesbihlerin her biri müteaddit cihetlerle insanın letâif-i mâneviyesini –irşâd ile- tenvir eder, mânevî gıda verir.’ ‘Manaları bilinmezse yalnız lâfız ifade etmiyor, kâfi gelmiyor. Lâfız bir libastır; değiştirilse, her taife kendi lisanıyla o manalara elfaz giydirse daha nâfi olmaz mı?’ Elcevap: Elfâz-ı Kur’âniye ve tesbihât-ı Nebeviyenin lâfızları câmid libas değil, cesedin hayattar cildi gibidir; belki mürur-ı zamanla cilt olmuştur. Libas değiştirilir fakat cilt değişse vücuda zarardır. Belki namazda ve ezandaki gibi elfâz-ı mübarekeler mânâ-yı örflerine âlem ve nam olmuşlar. Alem ve isim ise değiştirilmez! Hem Sübhânallah diyen, hangi milletten olursa olsun, Cenâb-ı Hakkı takdis ettiğini anlar. İşte bu kadar kâfi gelmez mi?”¹⁵

Bu konuda yine aynı eserinde biraz daha tafsilat verilmektedir:

“Ben kendi nefsimde tecrübe ettiğim bir hâleti çok defa tetkik ettim, gördüm ki o hâlet hakikattir. O hâlet şudur ki: Sûre-i İhlâsı Arefe gününde yüzer defa tekrar edip okuyordum. Gördüm ki bendeki mânevî duyguların bir kısmı birkaç defada gıdasını alır, vazgeçer, durur. Ve kuvve-i müfekkire gibi bir kısım dahi bir zaman mânâ tarafına müteveccih olur, hissesini alır, o da durur. Ve kalb gibi bir kısım, mânevî bir zevke medar bazı mefhumlar cihetinde hissesini alır, o da sükût eder. Ve hakeza gitgide o tekrarda yalnız bir kısım letâif kalır ki pek geç usanıyor, devam eder, daha manaya ve tetkikata hiç ihtiyaç bırakmıyor. Gaflet kuvve-i müfekkireye zarar verdiği gibi ona

13 Aliyyülkârî, Mirkâtü'l-mefâtiḥ 1/332, 7/375, 8/431.

14 Bediüzzaman Said Nursi, *Mektubat* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016), 326.

15 Nursi, *Mektubat*, 326.

zarar vermiyor. Lâfız ve lâfz-ı müşebbi' olduğu bir meâl-i icmâlî ile ve isim ve alem buldukları mânâ-yı örfî onlara kâfi geliyor. Eğer manayı o vakit düşünse zararlı bir usanç verir. Ve o devam eden lâtifeler taallüme ve tefehhüme muhtaç değiller belki tahattura, teveccühe ve teşvike ihtiyaç gösterirler!

Ve o cilt hükmündeki lâfızları onlara kâfi geliyor ve mânâ vazifesini görüyorlar. Ve bilhassa o Arabî lâfızlar ile, kelâmullah ve tekellüm-i İlâhî olduğunu tahattur etmekle, daimî bir feyze medardır. İşte, kendim tecrübe ettiğim şu hâlet gösteriyor ki ezan gibi ve namazın tesbihâtı gibi ve her vakit tekrar edilen Fatıha ve Sûre-i İhlâs gibi hakaikleri başka lisanla ifade etmek çok zararlıdır! Çünkü membaı daimî olan elfâz-ı İlâhiye ve Nebeviye kaybolduktan sonra o daimî letâifin daimî hisseleri de kaybolur.

Hem her harfin lâakal on sevabı zayi olması ve huzur-ı daimî bütün namazda herkes için devam etmediğinden gaflet içinde, tercüme vasıtasıyla insanların tabirâtı ruha zulmet vermesi gibi zararlar olur. Evet, nasıl İmam-i Âzam demiş: Lâilâheillallah, tevhide alem ve isimdir! Biz de deriz: Kelimât-ı tesbihiye ve zikriyenin, hususan ezanda ve namazda olanların ekseriyet-i mutlakası, alem ve isim hükmüne geçmişler!

Bütün ömrünü İslâmiyet'le geçiren ve kafasını binler mâlâyâniyatla dolduran adamlar bir iki haftada hayat-ı ebediyesinin anahtarı olan şu kelimât-ı mübarekenin meâl-i icmâlîsini öğrenmemesine nasıl mazur olabilirler? Nasıl Müslüman olurlar? Nasıl 'akıllı adam' denilirler? Ve öyle heriflerin tembelliklerinin hatırı için o nur menbalarının mahfazalarını bozmak kâr-ı akıl değildir!"¹⁶

İşte hitap eden hatibin -ne kadar alim ve arif olursa olsun, hangi dilde vaz ederse etsin- hitaba mevzu olan sözünün mahiyeti hatibin akıl, ilim ve irfanın kemalâtı nisbetindedir. Kur'an ise bütün Esmâ-i Hüsna'nın tecellilerine müessir ve kemâl-i liyakatla "Kelâmullah" ünvanına sahiptir. Arş-ı Âzam'dan, İsm-i Âzam'dan, her ismin mertebeye-i âzamı'ndan gelmiş bir Kur'an, hakiki anlamda; meâl, mana, tefsir vs. gibi tercüme edilmesi mümkün değildir. Keza farklı dillerde ibadet ve zikir maksadıyla okunması, vird edilmesi mümkün olamaz.

Bu konuda bir başka kitabında Bediüzzaman'ın dile getirdiği hususlarda çok önemlidir:

"Ey şikemperver nefsim! Acaba her gün her gün ekmek yersin, su içersin, havayı teneffüs edersin; sana onlar usanç veriyor mu? Madem vermiyor çünkü ihtiyaç tekerür ettiğinden usanç değil belki telezzüz ediyorsun. Öyleyse hane-i cismimde senin arkadaşların olan kalbimin gıdası, ruhumun âb-ı hayatı ve lâtife-i Rabbâniyemin havâ-yı nesîmini cezbe ve celb eden namaz dahi seni usandırmamak gerektir!"¹⁷

16 Nursi, *Mektubat*, 327.

17 Nursi, *Sözler*, 500.

Namaz İbadetinin Yerine Getirilmesinde Arapça Hutbenin Etkili Olacağı Görüşü

Bediüzzaman'ın hutbenin Arapça okunmasıyla ilgili olarak söylemiş olduğu hususları namaz konusuna tatbik etmek mümkündür. Çünkü Türkiye'de yaşayan insanların en önemli hastalıklarından bir tanesi namazsızlıktır. Birçok temel problemin kaynağında bu husus yatmaktadır.

İnsanlarımız çok büyük oranda abdestsiz, taharetsiz gezmektedir. Çünkü kimse hocalarımızı, diyanet görevlilerini, imam ve vaizleri duymamaktadır. Özellikle de cuma hutbelerinde imam hatipleri ciddiyetle dinlememektedir. Belki de hutbeler Arapça okunmuş olsa insanlar namazın önemini daha iyi anlayacaklardır.

Namaz kılmama hastalığının doğru olup olmadığını isteyen her insan test edebilir. Örneğin bulunduğu yerde sokaktan geçen on kişiye şu suali sorarak rakamların doğruluğu anlaşılabilir: "Hanımefendi/beyefendi, günde beş vakit farz olan namazınızı kılıyor musunuz?" denildiğinde cevap olarak sadece bir kişinin "Evet namazımı kılıyorum" dediğini duyacaktır.

Bu konuda çeşitli yerlerde ve mekânlarda anket yapan araştırmacılar namaz kılma oranının yüzde 5 ile yüzde 22 arasında olduğunu tespit etmişlerdir.

Hâlbuki Kur'an-ı Kerim'de 88 ayet direkt olarak namazın öneminden bahsetmektedir. "Salat" yani namazdan bahseden daha başka ayetler dahi vardır. Ahir Zaman Peygamberi Şanlı Nebi Hazret-i Muhammed aleyhissalatü vesselam ise "Namaz dinin direğidir" buyurarak daha birçok hadis-i şerifte bu hususu dile getirmiştir.

İnsanın tüylerini diken diken eden şu hadiste ise Hz. Âişe radiyallahu anhadan rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimiz aleyhissalatü vesselam şöyle buyurdu: "Sabah namazının iki rekât sünneti dünya ve dünyadaki her şeyden daha hayırlıdır."¹⁸

Namaz kılmama hastalığının tedavisinde ilk başta akla gelen hususlardan bir tanesi anne ve babaların çocuklarına güzel örnek olmasıdır. İkinci hususta ise bu abdestsiz, taharetsiz insanların namazın önemini anlayıp kavrayabilmesi için "hatiplerin sözlerine değer vermesi" sayılabilir.

Bu iş, sözlerinin yarıdan çoğunun uydurukça konuştuğu hatiplerle olmamaktadır. Özellikle Hristiyanlara ve Yahudilere benzeyen, haftada bir kez camiye ancak cuma namazına giden insanlara anlatmak çok güçtür.

Uydurukça ile Türkçe öylesine yozlaştırılmış ki birçok insan öz dedesinin sözlerini dahi anlamamaktadır. İşte böylesine acıklı bir hale getirilmişiz. O halde bu feci durumdan kurtulmanın çarelerinden önemli bir tanesini dile getirmek gerekiyor.

18 Müslim, "Müsâfirîn", 96.

Yeteri kadar Arapça kelime bilmeyen bir imam hatip dahi ayet ve hadislerden en az bir tanesini okusa hutbenin farzı gerçekleştirilmiş olur. Sözün güzelliği kısalığındadır. Cuma hutbesini dinleyen her mümin okunan bu ayet ve hadisin manasını anlamaya çalışıp düşünmeye çalışacaktır. İşte dinimizde imandan sonra en önemli hakikat olan namazın önemi mehzadaki kutsiyet nedeniyle çok daha iyi anlaşılıp idrak edilebilecektir.

“Ben namaz kılmıyorum ama kalbim temizdir” diyen kişilerin sözü çok değersizdir. Zira ayet ve hadislerle önemi zikredilen bir hususu anlayamayan birisi mümin olamayacağı gibi akli başında bir insan olarak da kabul edilemez.

İşte İslam'ın beş şartından biri olan namazın ihmal edilmesinin sadece bir-iki tanesinin sebepleri üzerinde düşünmeye çalıştık. Sadece cuma hutbelerinin Arapça okunması dahi insanlarımızın namaz hakikatini daha iyi idrak etmesi için faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

1. Dikici, Ali. "İbadet Dilinin Türkçeleştirilmesi Bağlamında Türkçe Ezan Denemesi ve Buna Gösterilen Tepkiler". *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları* 10 (2012): 77-104.
2. Diyanet İşleri Reisliği. *Türkçe Hutbe*. İstanbul: Evkaf Matbaası, 1928.
3. Gül, Emre. "İlk Türkçe hutbe bundan 82 yıl önce okunmuştu" 15 Ekim 2019 tarihinde erişildi. <https://www.dunyabulteni.net/tarihten-olaylar/ilk-turkce-hutbe-bundan-82-yil-once-okunmustu-h288420.html>
4. Kabaklı, Ahmet. *Temellerin Duruşması*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 1992.
5. Nursi, Bediüzzaman Said, *Mektubat*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016.
6. _____. *Mesnevi-i Nuriye*. Trc., Abdülmecid Nursi, İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 1994.
7. _____. *Sözler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016.